

Ой, радуйся, земле!

Сьомого грудня виповнилося 105 років з дня народження художника Вадима Доброліжа. Він народився в Ніжині 1913 року, а помер 1973 року в Канаді.

Навчався в школі С. Трохименка, згодом студіював малярство в Київському художньому інституті (майстерня Ф. Кричевського), закінчив також і Ленінградську академію мистецтв. 1943 року змушений був емігрувати до Німеччини, а 1948 року переїхав з родиною до Канади.

Доброліж створив низку різьблених іконостасів та ікон до них. Найбільшою уваги заслуговують іконостаси для церков у Мирнамі, св. Івана в Норт-Батлефорді, св. Іллі в Едмонтоні, які виконані в стилі українського бароко та інших стилях – відповідно до внутрішнього інтер'єру церков. Розпис православного храму св. Володимира в канадському містечку Вегревіль (Альберта) вважається вершиною сакрального мистецтва.

Нині в Центральному державному архіві зарубіжної українки зберігається добірка Різдвяних листівок Вадима Доброліжа, які цікаві не лише з мистецької точки зору, але й як специфічне історичне джерело, своєрідний засіб комунікації

українців, які перебували поза межами своєї Батьківщини. До архіву листівки надійшли 2008 року за сприяння Генерального консульства України у м. Пряшеві (Словаччина) у складі так званої «Пряшівської колекції». На них зображено: Вифліємську зірку, що сяє над світом, об'єднуючи українців, бо любов до Бога завжди в нас поєднувалася з любов'ю до Вітчизни; колядників «Днесь поюще», що прославляють Різдво Христове; поклоніння трьох царів Сину Божому «Нехай приїде царство Твоє...» і як квінтесенція – листівка «З нами Бог!», тобто з Україною й українцями, де б вони не перебували.

1997 року Батьківщину покійного чоловіка вперше відвідала вдова митця Валентина Доброліж. А через два роки вона разом із дочкою, зятем та онукою привезла декілька живописних робіт, фоторепродукцій церковних розписів, різьби та іконопису. Цей дар збагатив фонди Музею культурної спадщини в Києві та Ніжинського краєзнавчого музею імені Івана Спаського. На сторінці Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою ви можете ознайомитися з творчим доробком нашого земляка.

Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою вітає одновітців з Різдвяними святами. Нехай нашу країну в усіх її історичних перипетіях супроводжує ясна зоря. Хай нас осяє нова радість: автокефалія Православної помісної церкви. Сподіваємося, що Христос подарує довгі та щасливі літа українській нації, а на нашій землі буде мир, взаєморозуміння та повага. Бажаємо всім міцного здоров'я, наснаги та стоїцизму в боротьбі за нашу Батьківщину!

Новий президент СКУ

У Києві відбувся XI Світовий конгрес українців, на якому новим головою СКУ обрали Павла Грода, президента Конгресу українців Канади та керівні органи СКУ – Виконавчий комітет і Раду директорів. Також було обрано Наглядовий комітет СКУ. Першим заступником Президента СКУ є Стефан Романів, другим – Анна Кісіль та третім – Андрій Футей.

У цьому заході взяли участь 248 делегатів з 26-ти країн – представники численних організацій, які входять в структуру СКУ.

Світовий конгрес українців є міжнародною координаційною надбудовою українських громад у діаспорі, що представляє інтереси понад 20-ти мільйонів українців. СКУ в 2003 році був визнаний економічною та соціальною радою Організації Об'єднаних Націй як неурядова організація зі спеціальним консультативним статусом та в 2018 році набув статусу учасника міжнародної неурядової організації в Раді Європи.

Напередодні Президент Світового конгресу українців Євген Чолій виступив на заході, присвяченому відкриттю кафедр історії світового українства Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Він також передав Національному університету «Києво-Могилянська академія» (НАУКМА) пожертву в сумі \$ 25,000, що є частиною спадку світлої пам'яті Дмитра Шелегона.

Цьогоріч проведення Конгресу було перенесено на кінець листопада, щоб його учасники могли взяти участь у за-

ходах із вшанування пам'яті жертв геноциду українського народу до 85-х роковин Голодомору. З цієї нагоди в Києві проводився Міжнародний форум «Україна пам'ятає, світ визнає!», у рамках якого відбувалися науковий симпозиум, організований Інститутом національної пам'яті, та мистецька акція в Національній опері.

Відкриття Конгресу відбулося ввечері 25 листопада на урочистому засіданні за участі Президента України Петра Порошенка, глав та представників іноземних держав. Учасників привітала українська співачка Руслана. Напередодні, вдень, делегати СКУ долучилися до традиційної панахиди за героями Небесної Сотні біля каплички на Інститутській вулиці.

«Від імені СКУ та всіх делегатів нашого XI Світового конгресу складаю щирі співчуття всім родинам Небесної Сотні. У різних країнах світу ми молимося за вас, щоб ви могли пережити це горе. Ми молимося й за тими, хто зараз захищає східні кордони, щоб Україна могла якнайшвидше зазнати мир та стабільність», – сказав Євген Чолій, на той час ще чинний президент СКУ, який відбув дві передбачені статуту каденції на цій посаді.

«Світовий конгрес українців був і

залишається відданим справі підтримки України й промоутером українських ідей у світі. У цьому мене запевнив новий президент СКУ Павло Грод. Обраний на посаду саме сьогодні, він представляє одну з найбільших українських діаспор – канадську, добре орієнтується в подіях, які зараз переживає наша держава», – зазначив Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман.

Він наголосив, що буде радий співпрацювати з новим президентом СКУ. «І так само дякую Євгену Чолію, попередньому президенту, за роки відданої роботи на користь розвитку нашої держави», – сказав Гройсман.

За матеріалом
УКРІНФОРМ

Непокараний злочин Кремля

Сенат США одностайно ухвалив двопартійну резолюцію, яка стала першим в історії правовим актом Конгресу США, де Голодомор 1932–33 років визнається геноцидом українського народу.

Про це повідомило 4 жовтня Посольство України в США. «Так, зокрема, до постановляючої частини документа включено визнання Сенатом висновків Урядової комісії США щодо Голоду в Україні (від 22 квітня 1988 р.) про те, що «Сталін та його оточення вчинили у 1932 – 1933 рр. геноцид проти українців», – ідеться в повідомленні. Резолюція також засуджує систематичні порушення прав людини, зокрема права на самовизначення та свободу слова, вчинені радянським урядом проти українського народу. Висловлюються найглибші співчуття жертвам, тим, хто пережив Голодомор, та їхнім родинам, а також міститься заклик до розповсюдження інформації з метою підвищення обізнаності у світі про штучну природу цієї трагедії», – додали в посольстві.

«Щиро вдячні Сенатові США та головним співавторам

резолюції – співголовам Сенатського українського корпусу, сенаторам Роберту Портману та Річарду Дурбіну за це історичної ваги рішення. Резолюція стала результатом плідної взаємодії Посольства України в США, української громади Америки та друзів України в Сенаті США», – ідеться в повідомленні.

Президент Петро Порошенко високо оцінив зусилля української громади в США в питанні визнання Голодомору 1932–1933 років геноцидом українського народу.

Коментуючи цю подію в газеті «Слово Просвіти», очільник партії «Патріот», відомий юрист Микола Голомша зазначив таке: «Офіційно порушувати питання про геноцид українського народу я почав ще 2003 року. Але тоді не знайшов підтримки в керівництва Генеральної прокуратури України. А коли перемогла Помаранчева революція, поставив це питання перед Генеральним прокурором України, перед колегією Генеральної прокуратури, що цей злочин ми зобов'язані розслідувати. Я говорив про Голодомори 1921–23, 1932–33, 1946–47 років. Але ми зосередилися саме на найжахливішому злочині:

Голодоморові 1932–1933 років. Я вийшов на голову СБУ Валентина Наливайченка. Він охоче зацікавився цією темою. Також говорив з Ігорем Юхновським, який тоді очолював Інститут народної пам'яті і працював над темою комуністичного терору. Президент Віктор Ющенко схвалив ініціативу. Але, на превеликий жаль, системності в цій роботі не було. Ніхто в Генеральній прокуратурі нам не допомагав. Мене звинувачували в політиканстві. Мовляв, не було ніякого геноциду, а був звичайний голод.

Коли я виніс постанову «Про порушення кримінальної відповідальності», то її навіть не зареєстрували. Але В. Наливайченко разом зі своїми підлеглими зареєстрували кримінальну справу й почали розслідування.

І це тоді, коли тему Голодомору серед українських патріотів, письменників, інтелігенції порушували значно раніше. Наприклад, Іван Драч на письменницькому з'їзді ще 1986 року. З цією темою виступив на пленумі ЦК КПУ 1987 року Борис Олійник. Уже був рух у суспільстві. Лідія Коваленко та Володимир Маняк збирали свідчення, оприлюднювали їх у рухівських та інших демократичних виданнях. Вийшла книжка спогадів, які зібрав письменник Олександр Міщенко. Приїхав в Україну й продовжив вивчати тему Голодомору в 1991 році Джеймс Мейс, масово заговорили про неї історики. Тобто інформацію в суспільстві вже обговорювали. Але вона не отримала правового обґрунтування. Тому СБУ почала досліджувати всі жахливі картини цього злочину. Що мені найбільше впало у вічі? Була постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів, кооперації та зміцнення суспільної соціалістичної власності» від 7 серпня 1932 року. (Більш відома в народі як «закон про п'ять колосків».) Постанова передбачала розстріли з конфіскацією всього майна. У кращому випадку – ув'язнення на десять років. Цього виявилось замало. Під керівництвом Сталіна та його поплічників цілі села по всій країні режим виносив на чорні дошки. А чорна дошка означала смерть не лише конкретної людини, а всього населеного пункту. Проти громад, занесених на чорні дошки, вчиняли військові операції, села зникали разом із мешканцями. Так вбивали людей – силу української землі, яка століттями була оберегом українського народу.

Я читав спогади одного з учасників тих подій. У своєму щоденнику він пише: «Нас оточили війська. У нас забрали їжу,

навіть одягу і нове взуття. Ми голодуємо, ми не маємо що їсти... Я похоронив батька, матір, дружину, брата. А ось веду за руку трьохлітнього сина, на руках півторалітня донька. Уявляю, якою вони смертю будуть помирати, якщо я ось-ось помру». І він несе їх до ставу й топить, щоб вони померли при ньому. Ця родина – жертва режиму. Це просто не вписується в психіку сучасної людини, але ми маємо це знати й оцінювати як за моральними критеріями, так і за буквою закону.

Голодомор – один із найбільших злочинів проти людяності. Такого не розслідувати було неможливо. Але у нас, на превеликий жаль, за стінами державних установ і правоохоронних структур незалежної України залишалися колаборанти, які ще жили законами радянської імперії. Вони виправдовували злочини проти української нації. Такі правопорушення потрібно розслідувати. А нині такими самими способами знищення українського народу послуговується путінський режим. Проте, що відбувалося на нашій землі, знав світ. Посли, які були на території України, переказували керманічам своїх країн, що в нас лютує штучно створений голод, і від нього вмирають люди. Тимчасом Радянський Союз на чолі зі Сталіним продавав українське зерно. Були й совісні керівники районів, які зверталися з відповідними скаргами, що на залізниці стоять ешелони з зерном, а люди вмирають. Їх знищували... Під час розслідування слідчі органи Служби безпеки України, а керував розслідуванням начальник слідчого управління генерал СБУ Василь Вовк, куратором був генерал Микола Герасименко, геополітично, хронікально й організаційно довели факт злочину. Ці лиходіяння стосувалися всього українства.

216 томів кримінальної справи свідчили, що жертв понад 10 мільйонів. А вчені нам давали цифру 3 млн 800 тисяч. Це вражало. На ці розбіжності негативно зреагував Президент Віктор Ющенко. До речі, хоча Президент у нас тоді був справді український і цим питанням переймався, але Генеральна прокуратура постійно пресувала мене з цього приводу. Не міг там навіть відверто говорити. Доводилося спілкуватися з представниками СБУ мало не в приватних розмовах. І ми таким чином координували дії. Слідчі допитували людей, з'ясовували всі обставини на місцях. Але люди не мали офіційних цифр. Не мали документів про те, стільки загинуло дітей, літніх людей. А в наявних записках приховували інформацію про чисельність селянства, яке загинуло від голоду.

Ми ретельно вивчали матеріали. Опрацьовували різні документи. З-поміж них – надбання Інституту народної пам'яті, які нам надав Ігор Юхновський. Ці матеріали також лягли в основу розслідування. Але, звісно, основну частину становили допити свідків, очевидців, їхніх дітей.

28 листопада 2006 року Верховна Рада ухвалила Закон, у якому Голодомор визнано геноцидом. Але з приходом до влади Віктора Януковича ми побачили зречення від теми геноциду, від звинувачень кремлівської влади в злочині щодо України.

Коли Янукович прийшов до влади, він заявив, що геноциду не було. Після цього мене відразу запросив Генеральний прокурор і сказав, що мені доведеться залишити посаду. До мене приходили відповідні працівники і говорили, що вихід є, якщо відмовлюся від постанови, яку я підписав.

Це постанова про скерування кримінальної справи стосовно Голодомору

Міжнародна акція в Португалії

до суду, яку я підписав у кінці грудня 2009 року. Генеральний прокурор і його заступники не хотіли підписувати. Суддя Віктор Скавронік передав цю справу до суду. На засідання запросили молодих прокурорів, їх лякали звільненням, але вони витримали всю процедуру. Віктор Скавронік визнав факт геноциду й закриття справи у зв'язку зі смертю Сталіна, Косіора та інших його поплічників.

Таким чином ми отримали підтвердження того, що в Україні таки був геноцид. Це стало історичною віхою. Бо одна справа, коли це визначається законодавчим органом, а зовсім інша – судом. За те, що я скерував до суду кримінальну справу про визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом українського народу, злочинний режим Януковича понизив мене на посаді із заступника Генерального прокурора до військового прокурора Центрального регіону України. Звісно, тоді ж Москва почала проти мене брудну кампанію. Були публікації дискредитаційного характеру. Знайшли онука Сталіна, який подався до московського суду, аби оскаржити рішення українського суду. Я сказав, що проти такого рішення повстане вся Україна.

Робота з відновлення історичної правди, вшанування жертв винародовлення в Україні має бути постійною, має пов'язати в одне ціле державників, істориків, освітян, культурологів. Завдяки відповідним діям Валерія Чалого, посла України в США, Конгрес цієї країни ухвалив одностайне рішення, яким Голодомор 1932–33 років визнано геноцидом українського народу.

7 грудня 2016 року Верховна Рада ухвалила Постанову про звернення до демократичних країн із закликом визнати Голодомор геноцидом. Нам треба було це зробити ще раніше й одразу побудувати модель донесення інформації до світової спільноти. Звернутися до всіх українців, зокрема і до влади, щоб з'явилось усвідомлення, що такі злочини передбачають невідворотність покарання й не мають термінів давності. Тому що, коли таке забувається, то завжди є охочі продовжувати подібне. А те, що робить Путін на сході нашої країни, це якраз непокараний злочин Кремля.

Путінський режим діє зараз тим самим способом, що й сталіністи. У Криму й на окупованих територіях Донецької та Луганської областей кремлівські терористи вбивають мирних людей, арештовують і утримують у катівнях невинних громадян, влаштовують штучний голод в окремих районах, руйнують артилерійськими і мінометними обстрілами будинки. Вони знищують середовище мирного життя українців і ризикують спокоїм і безпеку інших народів. Неоімперія сучасного варварства досі «малює» свої страшні, божевільні візерун-

ки на чорних дошках – вже для Майданної України. «Малює» танками й «Градами», мінометами, терористичними актами, засиланням чергових загонів нищення історично-ментальної пам'яті українців. Це – агонія осердя імперії, яка будувалася й розвивалася на принципах тотальної ненависті до всього національного, людського в нашому світі. Українці знову гинуть, захищаючи рідну землю, свою волю та мир у світі.

Ми вистояли в Голодоморах. Ми не здалися під більшовицькою окупацією, коли радянська влада робила все можливе, щоб знищити історичну пам'ять і сам дух українства. Вистоїмо й зараз. І неодмінно – переможемо!

85 свічок пам'яті

6 жовтня 2018 року в португальському місті Фатіма у Санктуарії Діви Марії відбулася міжнародна акція, зініційована Світовим конгресом українців, «Запалимо свічку пам'яті!» з нагоди вшанування в Португалії 85-х роковин Голодомору 1932–1933 років в Україні. Заходи організували Посольство України в Португалії спільно з представниками української громади Португалії, зокрема, Спільки українців у Португалії. У ньому взяли участь Посол України в Португалії Інна Огнівець, дипломати Посольства, члени їхніх родин, численні активісти й молодь української громади в Португалії, представники релігійних кіл України та Португалії.

У рамках проведення заходу священниками УГКЦ в Португалії було проведено панахиду за упокій померлих українців у 1932–1933 роках внаслідок злочинних дій сталінського режиму. Крім того, під час богослужіння були згадані імена 85 померлих від голоду дітей зі списку мільйонів, наданого Національним музеєм «Меморіал жертв Голодомору». На завершення заходу всі учасники акції запалили символічні 85 свічок у пам'ять жертв Голодомору.

Як повідомив Славко Бурда, українська громада в Хорватії зібралася в Загребі біля пам'ятника Тарасові Шевченку. Свічки пам'яті горіли під молитовний супровід хору. Усі учасники вирушили в Культурний центр, де у фойє відкрили виставку «Вони були вбиті голодом: невідомий геноцид українців». Трагічно звучала скрипка...

Свічки пам'яті загорілися в українських православних і греко-католицьких парафіях Іспанії, Угорщини, Ірландії, США. В акції взяли участь не тільки українські громади, посольства України в інших державах, а й представники місцевих органів влади, засоби масової інформації».

«Слово Просвіти» № 41, 11-17 жовтня 2018 р.

КОНКУРСИ

«Обриси на серці» відзначили в США

Лауреатом III ступеня конкурсу Літературно-наукового фонду ім. Волянників-Швабінських за 2017 рік Фондації Українського Вільного Університету став кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методик викладання української мови та літератури Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Олександр Забарний. 3-поміж 13-ти відзначених третю премію йому вручено за збірку драматичних творів «Обриси на серці», котрі захоплюють екскурсами в

події, що були доленосними для України.

Ось вже понад 95 років Український Вільний Університет є одним із незалежних осередків української науки та вищої освіти в західному світі. Чільне місце у фінансуванні його діяльності займає Фондація УВУ в США. За час існування вона виділила майже три мільйони доларів на стипендії, насамперед для студентів з України, але також і з інших країн Європи та Америки. Водночас Фондація ініціює й підтримує різні проекти,

зокрема видання важливих наукових праць, створення бібліотеки та архіву української діаспори при Львівському університеті ім. Івана Франка, протягом 11 років організує молодіжні екскурсії «Стежками батьків по Європі» – з відповідною програмою, та проводить конкурс з україністики під егідою Фонду Волянників-Швабінських. Усе це є можливим завдяки численним і надзвичайно щедрим нашим добродіям, меценатам і фундаторам.

З волі достойних жертводавців, родин д-ра Степана та Емілії Волянників і Теодора та Софії Швабінських, засновників Літературного фонду при Фундації (розмір – 100 тис. дол.), щороку проводить-

ся конкурс на найкращий літературний твір. Упродовж останніх років журі розглянуло кілька сотень українськомовних творів з ділянок україністики – белетристики, історії та філософії. Признача-

ються перші чотири премії, а переможці отримують грошові нагороди. Наразі лауреатами стали близько 100 чоловік.

http://fuvu.org/?page_id=962

НАУКОВІ КОНТАКТИ

У Європу через Польщу

Розвитком українсько-польських відносин у Ніжині Максим Потапенко зацікавився ще будучи студентом Гоголівського вишу. Таку тему наукових досліджень йому запропонував викладач Петро Овдієнко.

У цій царині до нього активно працював мовознавець Євген Антонович Рихлик (1888–1937) – професор кафедри українського мовознавства та письменства Інституту народної освіти з 1926 по 1930 рік, член Етнографічної комісії ВУАН, громадський діяч, котрий завідував секцією української мови та письменства науково-дослідної кафедри. Євген Антонович, чех за національністю, знав усі слов'янські мови, мріяв перетворити Ніжин в один із центрів славистики в Україні. Він є автором праць: «З нової літератури про „польсько-українську школу“», «Про деякі польські переклади українських народних дум», «Сава Чалий і Сава Цалинський у польській літературі», «Українські мотиви в поезії Юлія Словацького». 14 грудня 1930 року Рихлика заарештували, помер у таборі на Півночі. 1958 року реабілітований посмертно.

Лише після проголошення Україною незалежності, коли по-новому вибухнув інстинкт самозбереження нації, тема українсько-польських відносин знову стала актуальною (і не тільки для українців). До науковців і краєзнавців звернулися за допомогою нащадки ніжинських поляків, котрі 1999 року об'єдналися в культурно-просвітницьку спілку «АСТЕР». Економічний інтерес до Ніжина виявило Посольство Республіки Польща в Україні.

Ніжин став опорним пунктом польської колонізації на Чернігово-Сіверщині після Деулінського перемир'я 1618 року. Почався активний процес міграції з Правобережжя України, Білорусі та Польщі. До Ніжина прибували люди різних професій і станових груп із Волині, Полісся, Поділля: ремісники, службовці, військові найманці. Окрему категорію мігрантів становила польська шляхта. Сеймова конституція 1613 року та королівська інструкція 1619 року особливу роль в освоєнні Чернігово-Сіверщини як прикордонного краю відводила шляхті, з-поміж якої формували місцеву адміністрацію. Зважаючи на суттєве зростання населення й стратегічне оборонне значення Ніжина, польський король Сигізмунд III 1625 року надав нашому місту магдебурзьке право, норми якого діяли протягом другої половини XVII–XVIII ст. і були скасовані 1831 року указом російського царя Миколи I. Про це можна прочитати в науково-популярних збірниках «Поляки в Ніжині», які з 2002 року видає «АСТЕР» за підтримки Посольства Республіки Польща, Консульства Республіки Польща в Києві та науковців Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя.

Уже будучи аспірантом Максим Потапенко вивчив польські архівні документи в Ніжині. Як історик він стажувався в Польщі, досліджуючи громадсько-політичну діяльність поляків

Надніпрянської України в добу Центральної Ради, захистив кандидатську дисертацію. Максим Васильович, як член редакційної колегії науково-популярного збірника «Поляки в Ніжині», продовжував дослідження. Звернув увагу на виховання патріотизму в польській молоді: на відміну від українського, війовничого, польський є толерантнішим, тому що він ґрунтується на взаємоповазі між народами. Поляки багато подорожують, пишуть власною історією, але водночас відчувають себе частиною європейської спільноти, до якої теж ставляться шанобливо. У польських школах навчальний курс «Історія» не поділяють на національний і всесвітній, як це роблять у нас. Отож, нам є чому повчитися одне в

Максим Потапенко

одного. І тому доцент кафедри історії України нашого вишу Максим Потапенко активно підтримує ініціативу колег з кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин про творчі контакти з польськими науковцями.

2016 року в НДУ ім. М. Гоголя вперше зустрічали польських студентів – учасників Міжнародної наукової конференції «Європейська інтеграція: історичний досвід та політичні перспективи». До участі в цьому заході їх залучив докторант і викладач Інституту політології Університету педагогічного в Кракові Матеуш Каміонка. Він раніше був у Ніжині й виступав з цікавою доповіддю на Міжнародній науковій конференції «Крах радянської імперії: анатомія катастрофи».

Наступного року кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського вишу Юлія Кузьменко разом із Максимом Потапенком та Матеушем Каміонкою зініціювали інший формат наукових контактів, а саме: міжнародну літню школу «Виклики для сучасної демократії: українське та польське бачення». Її мета полягала в поглибленні знань українських та польських студентів щодо загроз для сучасної демократії; у формуванні навичок аналізу політичних процесів шляхом безпосередньої участі в розв'язанні поточних і перспективних питань розвитку демократичних засад суспільного життя. Їх підтримував деканат історико-юридичного факультету на чолі з Володимиром Мартиненком та ректорат вишу.

Матеуш Каміонка

Активними учасниками школи стали студенти спеціальностей «Політологія», «Міжнародні відносини» та «Історія» з Педагогічного університету імені Комісії народної освіти в Кракові, Варшавського університету, Жешувського державного університету та українських вишів: НДУ ім. М. Гоголя, Київського університету ім. Б. Грінченка, Львівського національного університету ім. І. Франка й Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Десятиденний марафон відбувався у швидкому темпі: студенти обох країн брали участь в інтерактивних лекціях, тренінгах, дискусіях. Модераторами були чотири доктори наук, професори та близько 20-ти кандидатів наук. Учасники ознайомилися з діяльністю української політичної системи під час екскурсії до українського парламенту (Верховної Ради України), практичних занять у Ніжинській міській та районній рада. Вони працювали в місцевих партійних осередках.

Практичним втіленням результатів міжнародної літньої школи стала презентація, захист і публічне обговорення українсько-польськими командами колективних проєктів, присвячених викликам і загрозам демократії в сучасному світі.

Друга Міжнародна літня школа «Виклики для сучасної демократії: польський та український досвід децентралізації очима молоді» відбулася 1–8 серпня 2018 року в Кракові та Олькуші. Вона об'єднала студентів чотирьох університетів: Педагогічного університету в Кракові, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Київського університету імені Бориса Грінченка та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Студенти мали сім днів інтенсивного навчання, яке складалося не лише з лекцій та воркшопів висококваліфікованих викладачів вищезазначених вишів, але й з практичних занять в органах місцевого самоврядування польського міста Олькуш. Це дозволило українській та польській молоді дізнатися про хід та особливості реформи децентралізації в Республіці Польща, ознайомитися зі структурою органів місцевого самоврядування й роботою їхніх відділів. Програма школи передбачала також екскурсії: студенти відвідали історичні місця та музеї стародавнього Кракова, Олькуша й так звані «Орлині гнізда». А під час вечорів польської та української культури молодь знайомила своїх нових друзів з національними традиціями. Почесними покровителями виступили: Посол України в Польщі Андрій Дешиця, маршал Мало-польського регіону Яцек Крупа, та КредоБанк.

Враження від навчання в літній школі найкраще виразив Олександр Запорожець. «Було дуже приємно співпрацювати з польськими колегами, а тепер уже друзями, – сказав він. – Це був, можливо, один з найнасиченіших тижнів у моєму житті. Ми отримали безцінний досвід, який, сподіваюся, допоможе нашій країні. Ще ми дізналися багато про польську культуру й виявили, які схожі, але водночас різні наші народи».

Усі ці заходи ректор Гоголівського вишу, кандидат історичних наук Олександр Самойленко, серед наукових уподобань якого є й польська історія, вирішив підсумувати створенням у Ніжині навчально-наукових «Польських студій» і призначив їх директором Максима Потапенка. У жовтні цього року молодий історик вітав польською мовою в спеціально обладнаній аудиторії радника-консула Консульського відділу Посольства Республіки Польща в Україні Яцека Гоцловські, керівника Реферату, радника з питань науково-освітньої співпраці Посольства Республіки Польща в Україні Емілію Ясюк, президента Спільки поляків України Антонія Стефановича, головного редактора єдиної в Україні польськомовної газети «Дзеннік Київські» Станіслава Пантелюка, заступника головного редактора цього ж видання Анжеліку Плаксину. Професор, проректор з розвитку Педагогічного університету в Кракові Роберт Ставаж підписав

з Олександром Самойленком договір про співпрацю між двома навчальними закладами.

Подію приурочили до 100-річчя відродження Республіки Польща і 20-річчя Ніжинської культурно-просвітницької спілки громадян польського походження «АСТЕР».

А в листопаді 2018 року молоді науковці та студенти зустрілися в Ніжині під час третьої Міжнародної наукової конференції «Європейська інтеграція: історичний досвід та політичні перспективи».

Після протокольних привітань учасники пленарного засідання зосередилися на сучасних ціннісних орієнтаціях, котрі можуть сприяти євроінтеграційному курсу України. Молоді пражани турбуються насамперед про своє здоров'я, матеріальне становище, народження й виховання дітей. Для цього вони саморозвиваються через ґрунтовну освіту та підвищення фахової кваліфікації. Їхні ровесники в Україні більше стурбовані самовиживанням. І тому після навчання, наприклад, у Польщі багато з них не повертаються на батьківщину. Це зауважила в доповіді доктор історичних наук, завідувачка кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка Оксана Салата.

Кандидат історичних наук, заступник начальника управління культури й туризму Чернігівської міської ради Катерина Литвин за допомогою опитування з'ясувала, що молодь не цікавиться культурною спадщиною, професійним і народним мистецтвом. Покоління свободи зовсім не зворушує Борисоглибський собор, який утверджує Чернігів з XI століття. І тому молодий науковець і чиновниця пропонує розумно поєднувати шану до культурної спадщини й розваги через креативні фестивалі. Це один із способів реалізації євроінтеграційного курсу на локальному рівні у сфері культури й туризму.

Тільки половина українців, котрі народилися й вирости в демократичній Україні, є патріотами. Такий висновок зробив, опитавши більше тисячі чоловік в 14-ти академічних центрах Одеси, Києва, Чернігова, Ужгорода, Ніжина, політолог Матеуш Каміонка. Студенти позитивно ставляться до визвольної війни Богдана Хмельницького, діяльності УПА і Революції гідності, але вони не задоволені діяльністю сучасних політиків і не ходять на вибори. Більшість сприймає українську мову як вияв любові до Батьківщини і поважає три історичні постаті: Тараса Шевченка, Богдана Хмельницького та Лесю Українку.

Хоча наша держава є однією з 45-ти країн-учасниць Боннського процесу, її вища освіта повільно адаптується до європейських стандартів. Це резюме Валерії Шуль, другокурсниці Київського національного торговельно-економічного університету. Європейський розвиток потребує сьогодні вузьких спеціалістів, а не дилетантів широкого профілю.

Наступного дня конференція продовжила роботу на базі історико-філософського факультету університету імені Бориса Грінченка в Києві. За круглим столом учасники полемічно, але толерантно обговорили європейську інтеграцію в українському і польському вимірах. Представники Польського інституту в Києві нагородили призерів конкурсу есе, присвячених історії Польської державності.

Названі наукові контакти є сьогодні містком українського входження в Європу. Що чекає ЄС: прогресивний розвиток чи неминучий розпад? Це турбує сьогодні не тільки студентку НДУ ім. М. Гоголя, майбутнього історика Людмилу Назаренко, яка саме так визначила тему своїх досліджень. Майбутнє залежить від уміння нової генерації співпрацювати на міждержавному рівні.

АНТИМОСКОВСЬКЕ ПОВСТАННЯ В НІЖИНІ

через 350 років

«Усі війни між народами – це боротьба за територію», – кажу я Олександрові Алмазову – кандидату історичних наук, доценту кафедри джерелознавства і спеціальних історичних дисциплін Державного академічного університету гуманітарних наук у Москві. І чую у відповідь: «Тому що людство переважно не сповідує справжніх цінностей, а саме: розуму, духовно-моральних якостей».

Молодий історик не вперше в Ніжині. Цього разу він приїхав у Гоголівський виш на XIII Міжнародну наукову конференцію «Знаки питання в історії України: Чернігово-Сіверщина в східно-європейських геополітичних конфліктах і трансформаціях». Організаційний комітет, очолюваний ректором Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя, кандидатом історичних наук, доцентом Олександром Самойленком, приурочив її до 400-річчя Деулінського перемир'я й 350-річчя антимосковського повстання в Ніжині.

Московського вченого наше місто приваблює як один з важливих центрів в історії російсько-українських відносин. 2011 року він захистив дисертацію «Політичний портрет гетьмана Самойловича в контексті українсько-російських відносин». Він детально вивчає оригінальну джерельну базу, котра вся знаходиться в Москві. Імовірно, її вивезли з території України в Росію аби приховати від українців нашу правдиву історію й назвати її своєю – вітчизняною. Як це робили опоненти Алмазова під час захисту дисертації. Олександр детально розповів нам про особливості устрою життя гарнізону «ратних людей» у період облоги ніжинського „верхнього земляного міста” під час українського повстання 1668 року.

Отже, прислухаємося до подій давніх аби зрозуміти сьогоденні. У 1500–1503 рр. відбулася литовсько-російська війна, внаслідок якої (за умовами перемир'я) до Росії відійшла частина Чернігово-Сіверщини, зокрема Путивльщина. Ще один військовий конфлікт відбувся у 1618 р., коли польський королевич Владислав IV, намагаючись захопити московський престол, зібрав армію і в союзі з 20-тисячним військом запорозьким кошового отамана Петра Конашевича-Сагайдачного дійшов до Москви. Хоча Москва не була захоплена, російський уряд був змушений укласти 1 грудня 1618 року Деулінський договір. Згідно з цим документом Річ Посполита отримала Чернігово-Сіверську й Смоленську землі, які до початку XVI століття належали Великому Князівству Литовському. Площа Речі Посполитої зростає майже до 1 мільйона квадратних кілометрів.

Як наголосив голова пленарного засідання, доктор історичних наук, професор кафедри історії України Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Сергій Лепявко в литовсько-московських війнах XV століття московити використовують так звану тактику «зелених чоловічків», як і в Криму 2014 року. Себто: «Ми нічого про це не знаємо. То не наші люди».

З 1569 по 1648 рік Річ Посполита в московсько-литовських війнах не зазнає поразок. У цих історичних подіях активну участь беруть українські козаки, котрі намагаються розширити свої права й утвердити православну церкву на відвоєваних територіях.

Дослідники того часу користуються таким терміном як «національна революція 1648–1676 років». Це складний політичний процес, народжений реаліями раннього нового періоду, який під гаслами захисту православ'я, прав і свобод Війська Запорозького й народу України поєднував у собі боротьбу за національне визволення, масовий соціальний протест і збройні форми громадянського протистояння та супроводжувався кардинальними змінами всіх сфер і рівнів життєдіяльності суспільства. Типологічно він споріднений із масштабними суспільно-політичними рухами в низці країн Центральної й Західної Європи, котрі вступали в період створення національних держав і вироблення якісно відмінної від середньовічної системи соціальних відносин.

Традиційним в історіографії є виділення двох фаз, відокремлених одна від одної смертю Богдана Хмельницького 1657 року. Перша з них характеризується наростанням національно-визвольної боротьби і її найвищою результативністю, а друга пов'язується із втягненням козацької України в добу старшинських міжусобиць і руйнації («Руїни») господарського життя, нових форм соціальних зв'язків та державно-політичних структур.

Вибух повстання 1668 року був викликаний багатьма чинниками як у двосторонніх взаєминах керівництва Лівобережного Гетьманату з урядом московського царя Олексія Михайловича, так і в перебігу міжнародних процесів у регіоні. Загострення українсько-московських відносин було спровоковано початком реалізації умов Московського договору 1665

О. Алмазов, С. Веремеев, С. Лепявко, Е. Лунык

року, укладеного гетьманом Іваном Брюховецьким з урядом Олексія Михайловича, зокрема положень щодо обкладання некозацького населення Гетьманату податками на користь царської скарбниці; суттєве збільшення царських військ в Україні та утримання їх коштом місцевого населення тощо. Потужним каталізатором зростання невдоволення політикою Московської держави щодо України стала інформація про завершення ініційованого відомим московським дипломатом, майбутнім начальником Посольського приказу А. Ордніним-Нащокіним процесу російсько-польського зближення, реалізованого в положеннях Андрусівського договору (перемир'я) 1667 року, що з-поміж іншого передбачало закріплення територіального поділу козацької України по Дніпру, із підпорядкуванням Лівобережжя царській владі, а Правобережжя – польському королю. Як особисту образу Брюховецький сприйняв намагання російської влади восени 1667 року за його спиною нав'язати таємні зносини із правобережним гетьманом Петром

Дорошенком, обіцяючи йому після повернення під владу царя Олексія Михайловича визнання гетьманських прав і на Лівобережну Україну.

Реагуючи на всі ці тривожні сигнали, на скликаній 19 січня 1668 року таємній старшинській раді в Гадячі Брюховецький оголосив про розрив відносин із Москвою й початок витіснення російських військ із Лівобережжя.

Антимосковське повстання виявилось для ніжинців важким і тривалим. Під час десятимісячної облоги Замку (теперішнього базару з Богоявленською церквою) збільшилася кількість пораниених і загиблих.

До середини березня від російської присутності вдалося звільнити більшу частину Лівобережжя, де під контролем царських воевод залишилися лише Ніжин, Чернігів, Переяслав (нині м. Переяслав-Хмельницький) й Остер, залагам яких вдалося втриматися в облозі.

Незважаючи на успіхи повстання, воно не змогло суттєво підняти авторитет І. Брюховецького, і вища козацька старшина за його спиною запросила на Лівобережжя гетьмана П. Дорошенка. 17 червня 1668 під час проведення спільної ради правобережного і лівобережного козацтва представники останнього відмовилися визнавати владу свого регіментаря і жорстко вбили Івана Брюховецького. Гетьманом об'єднаної України проголосили Петра Дорошенка.

Утім розвинути успіх далі Петрові Дорошенку не вдалося. Отримавши повідомлення про загрозу нападу на Правобережжя коронної армії, 18 липня 1668 він із більшою частиною правобережних полків відійшов із теренів Лівобережжя, залишивши гетьманом наказним Дем'яна Ігнатовича (Многогрішного). Організувати ефективну оборону краю від вторгнення російських військ на чолі з білгородським воеводою князем Ромодановським Ігнатовичу (Многогрішному) не вдалося й після здобуття останнім 25 вересня 1668 р. Чернігова під тиском старшини він пішов на переговори з російською стороною. Остаточно ж українсько-російський союз під протекцією царя Олексія Михайловича було відновлено на початку березня 1669 р. під час Глухівської ради, де було ухвалено так звані Глухівські статті.

А 21 вересня 1668 року військо Григорія Ромодановського пограбувало й спалило Ніжин, знищило Покровську церкву. Бій ніжинських козаків з московськими стрільцями реконструював на другий день конференції на місці цієї події доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя Євген Луняк.

За ним уважно спостерігали співробітники Національно-культурного заповідника «Гетьманська столиця». А вже Батуринська сотня в XVII і XVIII століттях була військово-адміністративною одиницею Ніжинського полку – найбільшого в Україні. Про це доповідала на конференції науковий співробітник заповідника, аспірантка кафедри історії України нашого університету Каріна Солдатова.

До миру і єдності народів у релігійному й творчому житті закликав письменник, культурний та релігійний діяч XVII століття Лазар Баранович. Таке дослідження виголосив на конференції доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу Гоголівського вишу Григорій Самойленко.

Занепокоєний зневаженням православ'я в Польщі, Лазар Баранович, як і багато українських церковних діячів, бачив порятунок для збереження віри в протекції Москви над Києвом, який через агресивні наміри сусідніх держав, старшинську боротьбу за лідерство мав недостатньо сил для самостійного існування. Водночас архієпископ був рішучим противником втручання Московського патріархату в справи Київської митрополії, російської присутності в Україні.

Твори Лазаря Барановича українською й польською мовами зберігаються сьогодні в Музеї рідкісної книги Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя.

Причини кризи християнської церкви шукав також митрополит Іосіф Вельямін Рущкі. Про його роль в історичному розвитку Білорусі цікаву розвідку білоруською мовою зробив кандидат історичних наук, доцент кафедри історії слов'ян і спеціальних історичних дисциплін Закладу освіти «Гомельський державний університет імені Франциска Скорини» Сергій Веремєєв. Митрополит Іосіф, як прихильник уніатства, шукав святості не в Греції, не в Москві чи Києві, а в Римі. З Лазарем Барановичем його єднала любов до рідної мови. Опертям білоруської мови він вважав уніатську церкву, і саме тому сприяв розвитку друкарства, уніатських духовних шкіл.

Конференція засвідчила, що Ніжин як і в XVII столітті залишається в центрі історичних подій. Слушним є зауваження професора Лепявка про те, що тільки вільні люди, а не раби, здатні на духовний і фізичний супротив. Цю тезу підтвердили два українські Майдани в XXI столітті.

Надія ОНИЩЕНКО

Нащадки ніжинських козаків під час реконструкції бою

Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Реєстраційне свідоцтво № 352-24ПР, серія ЧГ, від 6 березня 2007 року
P/p 31253365108946 НДУ ім. М. Гоголя
код 02125668 ДКСУ м. Київ
МФО 820172

(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:

Онищенко Н. П., редактор,
Бойко О. Д., докт. політ. наук, проф.,
Мельничук О. В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Астаф'єв О. Г., докт. філол. наук, проф.,
Михед П. В., докт. філол. наук, проф.,
Самойленко Г. В., докт. філол. наук, проф.,
Макет та верстка – Бобрик Д. М.

Адреса редакції:

Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
diaspora@ndu.edu.ua

<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spiivpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>